Чыла эл пролэтар-шамыч, ушнызаl

Лэнин-Сталин паша вэрч кучэдалаш йамдэ лий!

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЭ

№ 38 (474) 1937 ий 29 ийуль, изарньа № 38 (474)

Совэт Ушэм Гэрой ЧКАЛОВ, БАЙДУКОВ, БЭЛЬАКОВ йолташ-шамыч.

Совэт Ушэм Гэрой-шамыч Чкалов, Байдуков, Бэльаков йолташмыт Москош пӧртылыныт

Шэлков аэродромын кумда пасужо гыч Чкалов, Байдуков дэн Бэльаков виктарымэ чаплэ йуж корабльын тарванэн чоҥэштэн каймыжлан тылзэ утла эртэн. Пэҥгыдэ кид дэнэ виктарымэ почэш, тидэ корабль арктикын ий пасулажэ гоч, Йӱдвэл польус гоч, циклон вошт, тӱтыра вошт, канадысэ курыкла гоч, Тихий океан ӱмбач кайэн... Отважнэ пилот-шамыч эрэ ончыко чоҥэштэныт. Нуным большэвик тыршымаш, пэҥгыдылык тарватэн. Сталин тарватэн, Совэт родинын ончымыжо да тыршымыжэ ырыктэн. Кум гэрой—Чкалов, Байдуков дэн Бэльаков—айдэмэ тукым историйыштэ пэрвой кок кугу млавдым у йуж корно дэнэ кылдэныт.

Москош—шуко миллион калыкан элын столицышкыжэ — нуно тӱньамбал чапан лийын пӧртылыныт. Нэгорэлый станцыштэ нуным чаплэ пограничник-шамыч вашлийаш йамдылалтыныт. Столицыш толмо корныштo лӱдымӧ кум гэройым калык куанэн саламлэн.

26 ийульышто нуно Москош толын шуыныт.

Гэрой - шамычым вашлийашлан вокзал пэрроныш Рухимович, Алкснис, Хрущэв, Литвинов, Булганин, Хлэпский, Бубнов, Стэцкий, Таль, Йарославский, Совэт Ушэм Гэрой-шамыч Шмидт, Спирин, Бабушкин, Алэксэйэв, Слэпньэв, Шэвэльов, СССР-ын заслужэннэ льотчикшэ Россинский да моло йолташ-шамыч толыныт.

Пойэзд корнышто койаш тӱҥальэ. Пойэздым кумда йошкар выньэр дэнэ сылнэштарымэ. 16 часат 13 минутыштo тудо пэррон дэк толын шогалэш. Паровоз будко гыч шыргыжалшэ машинист ончалэ да кидшэ дэнэ пытартыш вагоныш ончыкта. Чыланат тушкыла ончалыт. „Интэрнационал“ мугыра, шокшын саламлэн кычкырмаш шокта. Вагон омса гыч пэрвой Бэльаков, почэшыжэ Байдуков дэн Чкалов лэктыт. Вагон тошкалтыш гыч волэн шуктымэкышт вигак нуным йэшышт ӧндалыт. Чкалов шкэнжын изи Игорь эргыжым ӧндалэш. Гэрой-шамычым „руш авиацын кочажэ“ Россинский чоткыдын шупшалэш.

Гэрой льотчик-шамычым Рухимович, Алкснис, Литвинов, Хрущэв да моло йолташ-шамыч саламлат.

Чыланат вокзал воктэнсэ площадьыш лэктыт. Чкалов, Байдуков дэн Бэльаков трибуныш кузат. Чыла могырымат шокшын саламлэв, „ура!“ кычкырымаш шокта. Кугу пэрэльот ыштышэ, уло тӱньа ончылно совэт йуж флотын куатшым ончыктышо чаплэ гэройшамычым, сталинский питомэц-шамычым калык кугэшнэн пагала.

ВКП(б) МК дэн МГК сэкрэтарь Хрущэв йолташ митингым почэш. Пӱтынь Ушэм Коммунист (большэвик) партий Цэнтральнэ Комитэт дэн Калык Комиссар Совэт лӱм дэнэ СССР оборонно промышлэнность Калык Комиссар Рухимович йолташ лэгэндарнэ „АНТ-25“ экипажым, Совэт Ушэм гэрой-шамычым—Чкаловым, Байдуковым да Бэльаковым саламла.

Микрофон дэк Валэрий Павлович Чкалов чакэмэш.

— Салам, родной эл,—манэш тудо,—салам, родной Моско! Млaнна Йӱдвэл польус гоч Амэрик Сойадиньон Штатыш кайшэ у сталинский маршрутым пышташ вэрэштын. Тидын дэнэ мэ пийалан улна да кугэшнэна. Шкэнжын кучык мутшым Валэрий Павлович кугу вождь Сталин йолташлан прэданность дэн йӧратымашым каласэн пытара. Рӱжгэ сово кырымаш уэш кӱдырта.

Митинг пытыш. Рӱжгэ сово кырымэ дэнэ ужатымэ льотчик-шамыч пэлэдыш дэнэ сылнэштарымэ автомобильлашкэ шинчыт. Корно мучко—шӱдӧ тӱжэман калык йужым сэҥышэ-шамычым саламла.

Автомашин сирэн, оркэстр йӱк куанэн кычкырымэ йӱк йомэш.

Машин-шамыч Йошкар площадьыштэ кудалыт, шинча ужмаш гыч йомыныт, но мӧҥгышкышт, родной Москош пӧртылшӧ совэт богатырь-шамычым саламлымэ йӱкйӱан альат кужун шурга.

Микойан дэн Булганин йолташ-шамычым у пашашкэ шогалтымэ

СССР Цэнтральнэ Исполнительнэ Комитэтын Прэзидиумжо СССР пищэвой промышлэнность Калык Комиссар Анастас Иванович **Микойан** йолташым СССР Калык Комиссар Совэт прэдсэдатэль замэститэльлан пэнтыдэмдэн. Тыгак Николай Алэксандрович **Булганин** йолташым РСФСР Калык Комиссар Совэт прэдсэдатэльлан пэнтыдэмдымэ.

СССР Совнаркомышто

КНАГА АК ВОЛТАЛТЭШ

СССР Сонаркомын пунчалжэ почэш кугу тираж дэнэ лэкшэ книга-шамычын акшт 1 август гыч 15 процэнтлан волталтэш. Тӱҥалтыш дэн кыдалаш школлан лӱкмо учэбник-шамыч, школ библиотэклан книга, гэографий карт, наглядлнэ пособий да моло книга-шамычланат ак 15 процэнтлан волталтэш.

Басконий да Тбилиси футболист-шамычын модмышт

24 ийульышто Тбилиси олан (Грузий ССР) „Динамо“ стадионэшыжэ Басконий командэ дэн Тбилиси командэ - шамыч футбол дэнэ модыныт.

Модмаштэ Басконий футболист-шамыч 2:0 шот дэнэ сэҥэныт.

У тунэммэ ийлан йамдылалтам

Мый у тунэммэ ийлан вийан йамдылалтам. Руш литэратур, алгэбрэ дэнэ задачник, зоологий дэн физикэ книгашамычым налынам.

Тунэммэ ий пытымаш рэзинкэм, пэрам, карандашэм да тэтрадьэм ситышын улыт. „Иамдэ лий“ газэтат тунэммэ ий пытымэш толэш.

Иванов Ильа.

Коклала ПКШ, Шэрнур район.

Таирыштэ—шашкэ шахмат турнир

Рэспублик пионьэр лагэрыштэ—„Таирыштэ“ 14-шэ ийульышто шашкэ-шахмат турнир тӱҥалын ыльэ. Турнир 24-шэ ийульышто пытыш. Шашкэ дэн модмаштэ пэрвой вэрым Пэтров А., кокымшо вэрым Сэргэйэв А. да шахмат турнирыштэ пэрвой вэрым Пэтров А., кокымшо вэрым Анисимов С. налыныт. Сэҥышэ-шамычлан прэмий пумо. **Иам. Ильимон.**

„Таир“ лагэр.

Испан пионьэр-влак Суук—сушто („Артэк“) „Украинский гопак“ танэц годым. Фото—В. Павловын.

63

Андрэй Борисович ЙУМАШЭВ

Андрэй Иумашэв 16 ийаш—1918 ийыштэ—Иошкар армийыш добровольэцлан шогалын. Ик ий гыч артиллэрий командэ курсышто тунэмшэ курсант бригадэ дэнэ пырльа йужно фронтыш кайа. Ошгвардий бандым пытармэкэ Иумашэв артиллэрий курсышто тунэмаш да 1912 ий 1 майыштэ йошкар командир лийын лэктэш.

Варажым Иошкар армий частьыштэ пашам ыштэ да тыршэн тунэмэш. 1922 ий пытартышэш Йумашэв льотно школыш тунэмаш пура. Тидэ школым кугу сэнгымаш дэнэ тунэм пытара да льотно пашам практик дэнэ кылдэн сайын умла.

Тидлэч вара самырык пилот шкэ эрыкшэ дэнэ самольот дэнэ чонгэштылаш тӱналэш. Тудо ийыштак шыжым Йумашэв льотчик-истрэбитэль лийын. Ик мыньар тылзэ гыч тудо йужышто кучэдалаш тунэммэ школым пытарэн.

> Кодшо номырыштына мэ Совэт Ушэм Гэрой Михаил Михайлович Громов йолташын илышыжэ нэргэн пэчэтлышна. Тачэ совэт авиацын вэс богатыржэ—Андрэй Иумашэв нэргэн пэчэтлэна.

Тидэ школым тунэм лэкмэк, тудым Кийэв олаш авиаций частьыш паша ышташ колтэныт. Туштo самырык авиоконструктор Грибовский дэнэ вашлийын. Тудлэч вара Грибовскийын полшымыжо дэнэ планэризмым йӧраташ тӱналын. Тыгэ вашкэ тудо конструктор да планэрист-паритэль лийын.

Иумашэвын чонгэштымаш спэциальностьшо кажнэ ийын кушкын толын.

10 ий коклаштэ тудо иктаж 80 тӱрлӧ куштылго да нэлэ машина дэнэ чонгэштэн.

Иумашэв кок ийат пэлэ годым йуж эскадрильым командовэтла. Авиацэ тэхникым умлымо пашаштэ шкэ личнэ сэнгымашым ыштымыжлан „Красная Звезда" ордэн дэнэ наградитлалтын. Осоавиахим пашаштэ оборонo пашам активнэ ыштымыжлан шӧртньӧ час дэнэ наградитлалтын.

Шкэ илышыштэ кугу вашталтыш лиймашлан Андрэй Борисович 1933 ийым шотла. Тудо шкэ событийжэ нэргэн ойлаш тӱналэш гын, эрэ: „тидыжэ 1933 ий дэч ончыч лийын", альэ „тидыжэ 1933 ий дэч вара лийын"—манын ойла. 1933 ий кэнгэжым физкультур парад годым Иумашэв Иошкар-площадэш пэрвой гана Сталин йолташ дэнэ кутырэн. Совэт льотчик-шамычын эн сай йолташыжэ Сталин йолташ Иумашэв дэч, тудын кызыт гына ыштымэ пэрэльотшо нэргэн раш йодыштын. Пилот ончыкат сэнгымашым ышташ жэлатлэн.

Мӱндыркӧ да сайын чонгэштэш кӱлэш!—манын Сталин йолташ дэнэ вашлиймэ дэч вара Иумашэв шуко шонэн коштын.

1936 ий шыжым Иумашэв „АНТ—6" самольот дэнэ Прагыш совэт авиаций дэлэгацийым нангайэн. Чонгэштымыж годым шуко грузан шкэ машинжым сайын шымлэн тунэмын. Тунам вара АНТ—6" самольот дэнэ ик мыньар рэкорд ыштымэ нэргэн шонымаш пурэн. Шонымыжо шукталтэш.

1936 ий 11 сэнтьабрыштэ „АНТ—6" самольот дэнэ вич тонн нэлыт грузым оптэн 8.102 мэтр кӱкшытыш чонгэштэн кӱзэн. Ик мыньар кэчэ гыч—16 сэнтьабрыштэ 10 тонн груз дэнэ 6605 мэтрыш кӱзэн. Рэкорд почэш рэкордым ыштылын. 20 сэнтьабрыштэ Иумашэв 12 тонн грузым 2000 мэтрыш кӱзыктэн. Пытартышлан, 28 октьабрыштэ 5 тонн груз кӱзыктымаштэ тудо мэждународно у рэкордым налэш. Тунам 8.980 мэтр кӱкшытыш чонгэштэн. Тыгэ 11 сэнтьабрыштэ ыштымэ рэкордшым эртэн. Груз дэнэ кӱш чонгэштымаштэ рэкорд налмыж дэч вара Иумашэв Сталин йолташ дэч саламлымэ тэлэграммым налын:

„4 моторан „АНТ—6" самольот дэнэ кӱш кӱзымаштэ рэкорд ыштымэ дэнэ саламлэм.

У сэнгымашым ышташ жэлатлэм.

Кидэтым кормыштылам.

Сталин."

Лопатин ПКШ-шта тунэмшэ Гаврилов Гэра. Тудо пионьэр пашам активнэ ышта.

Зина Пэрмӓкова сай вуйлата

„12 лет Октября" лӱм кэрмыч заводысо (Иошкар-Ола) форпост отрӓдын вожакшэ Зина Пэрмӓкова пашам сайын ышта. Тудын вуйлатымыж дэнэ пионьэр-шамыч клубэш пашазэ-шамычлан чӱчкыдын концэртым, спэктаклым ончыктат. Форпостысо пионьэр-влак у мурым, танцым тунэмыныт!

Старший вожатый вуйлатымэ дэн ик экскурсийым ыштымэ. Экскурсийым пионьэр-шамыч тӱрлӧ сылнэ вэрым ончэн, сасам погэн, модын, йӱштылын, кнагам лудын, йомакым колтылын мойн эртарышт. Кэнгэж каникул жапыштэ альэ мартэ форпостлан 8 йоча кино сэансым ончыктымо. Вашкэ санаторийыш 11 пионьэр канаш кайат. Зина Пэрмӓкова ты тылзэ мучашэш кугу концэртлан йамдылалтэш.

Ст. вожатый—Иаковлэва.

Лэв Кассиль

Кармым кучышо Миклай кугыза

Тыгэжэ вот сайрак,—шкэнжын оваршэ „муньыра парньашыжэ ишалтшэ ужар кармэ йолжо дэн, шулдыржо дэн лупшымыжым да ызгэн чарнымыж мӧнгӧ,—маньэ тудо.—Тыгэжэ сайрак,—адак уэш пэлэштыш. Сумкаж гычын флаконым луктын, вара тудо ош мамыкыш ала мом чӱчыктыш. Тунамак тудын йыржэ аптэкэ ӱпш дэнэ ӱпшалташ тӱналын. Йоча-шамыч адак воктэкырак лишэмыныт. Тудын мом ыштымыжым вачыж гоч ончалын ужаш тӧчэныт.

— Мухус-Цикотухус овыкновэннэ, моло кармэ ганьак, тугак сэрэна,—кармэ кучышо вэсэла Миклай кугыза вашкэ гына тыгэ шкэ нэр йымалныжэ пэлэштэн. Вара кармыжым кужу булавкэ нэрэш кэрын шындэн.

Кармым кучышо Миклай дэн мутым тӱналшашлан вэрчын:

— Мэмнан ончымына нимат огыл?—йодын Ларик.

— Ончаш нимат огыл, а вот шолып ончылт кошташ—шкэшэ койыш. А вот тэ, рвэзэ йэн-шамыч, йышт гына толын, имэнэ ончылт коштыда. Мый шангысэк тэндан ӱмылдам ужам. Мый чыла ужам. Мый вот ом ончылт, а тыланда вик каласэм: мыйын шэнгэлнэм шола могырышто шогышо рвэзэ йэнгын нэржэ... ночкырак.

Ларик вашкэ гына нэржым шупшылын. Нэржэ тудын чынжымак ночко улмаш. Тудо тэнгэчэ йӱр дэч вара чара йолын курштылшыжла, изиш кылмэн. Но кужэчын тидым кармым кучышо палэн?

— Мый чыла шинчэм,—манын кармым кучышо, нигун тарвандэ, коробкажым пӧртыктылын кучылт шинчышыжла. Мыйын туштэ, шойагорэмыштэм шинча уло, картуз йымалнэ, огэш гына кой,—чыла шинчэм. Вот ындэ тэ кум кэчэ мыйын почэшэм шӱдырнэн коштыда, вондэр коклаш шылын, шолып ончэда... Тэндан кокла гыч йужыжо шала ӱпан, вэсыжэ—тӱрэдмэ вуйан. Тӱрэдмэ вуйанжэ колэнгэрым кучэн.

— Тыгэжэ мыйат палэн кэртам, ӱмылым ончэнжэ, хитрый улат,—манын Ларикын йолташыжэ Вадька.

Варажым кармым кучышо сывырнэн, рвэзэ-влак ӱмбакэ вэсэлан ончалын.

Шинчажэ тудын, самырык аза ганьэ ошалгэ-кандэ, нэржэ лодэшан, адак кэчэш кӱйын коштырангын. Кармым кучышо шыргыжалын, тудын волгыдо тӱсан мочыла гай пондашыжат воштылшыла койын тарванэн.

— Ну, йӧра уш, туп шэнгэлнэ шогаш,—манын тудо.—Йошкар пӧртончыл гыч мый дэкэм пурыза.

Мландыш оптымо банкэ, коробка да сачокым (изи атма) ончэн савырнэныт да, рвэзэ-шамыч кармэ кучышын ончыкыжо толыныт. Чынжымак нуно кум кэчэ вондэрла йымачын тидэ шучко дачникым ончэн коштынэ улмаш. Тудо чодра мучко коштын, энгэрым пачашпачаш вончэн, шкэ сэмынжэ вӱдыштӧ ала мом кычалын. Лывэ кучаш тудын кугу ужар сачок нумал коштмыжмат нуно ужыныт. Дачыштэ илышэ кармэ кучышо кужу брьукым, вахык шӱашан тувырым чийэн, йолва вуйан шэм ӱштым ӱшталын, чара йолэш сандальым чийэн, ӱмбалныжэ кэчэш когаргышэ пэнчак да вуйыштыжо картуз. Кидэшыжэ тудо сачок дэн энгэр дэч посна эшэ баульчикым нумал коштын. Тыгай сӱрэт лото модышын картычкыштыжэ улo. Туштo тудо „ботаничэская сумка" манылтэш.

— Вот, рвэзэ йэн-шамыч,—изиш энгэсэнрак манын кармым кучышо,—кармым погэм, копшанггым лывым кучэм. Ну-с, тэ мом ыштэда?

— Мэ колым энгэрэна,—манын Ларик,—но нигузэат кучаш ок лий. Ок чӱнгӧ и всӧ.

— Колым энгэрэда? Тожо пэш сай паша. Ну, мый тэндам туныктэм, мый кол кучымын сэкрэтшым чыла шинчэм.

— А куштo тый пашам ыштэт?—йодын Вадька.

— Кэч куштат, чыла вэрлаштат,—манын да кармым кучышо, чодрам, энгэрым, кавам, мӱндыркӧ койшо пакчам кидшэ дэнэ ончыктэн.

— Командировкыш коштат?—йодын Вадька.

— Пӱртӱсым тунэмам, наукылан служитлэм.

— Мый шинчэм, тый—натуралист,—манын Ларик, Вадькат тудын ӱмбак поро кумыл дэнэ ончалын да, тунамак вэсэла ончалтышан тӱсым ыштэн.

— А молан тыйын картузэт мончаштэ пашам ыштышын гайэ?

— Тудын ганьэ огыл, луфбаной тудо,—манын кармым кучышо.—Ну-с, йоча-шамыч охото пашанам шуйаш тӱналына. Полшаш тӱналаш шонэда мо? Дружба дружбой, а служба службой. Кайышна!—манын кармым кучышо.

Вот нуно чодра дэнэ кайат. Садэ кармэ кучышо вэсэла йэнгэдым Кольа маныт улмаш, а настойащийжэ—Николай Пэтрович Сидоров. Тудо кажнэ йол тошкалмаштэ, кажнэ йол корныштo, кажнэ вондэр воктэн тугай уым, йоча-шамычым куандараш йӧным мунын. Тыгэ коштмышт дэнэ йоча-влак кармэ кучышо вэсэла Кольан кӧ тугай улмыж нэргэн шоналташ

Испаний рўдŏ фронтлаштə талə кучəдалмаш

20 дəн 21 ийульлаштə, кок кəчə, Вильйанцəва дə ла Каньйадам (Мадрид дəч касвəлныла улшо пункт) авалтəн шогышо 660 кўкшытым налшаш вəрч талə кучəдалмаш лийын. 20 ийульышто мäтьəжник-шамыч пəш тыршəн кучəдалмыштдəн ты кўкшытым сəнгəн налыныт. Мäтьəжник-влакын атакыштышт ик мыньар тўжəм пəхотинəц, танкə да самольот-шамыч лийыныт. Шкə командованьыштын приказшə почəш Рəспубликанəц-шамыч сай позицым налшашлан вəрчын 300 мəтрыш чакнəныт.

21 ийульышто тидə кўкшыт вəрчын крəдалмаш адакат тўналын. Кəчə мучко ты кўкшыт кид гыч кидыш ныл гана куснəн. Кастəн ты кўкшыт иктыланат сəнгəн н а л а ш логалын огыл. Противник-шамыч кўкшата курык йыр шогалыныт.

Рўдо фронтын моло участкылаштыжат мäтьəжник-шамыч рəспубликанəц-шамычым нунын налмə позицышт гыч поктылаш тŏчəныт, но шотлан толын огыл. Рəспубликанəц-шамыч чыла вəрəат шкəныштын наступатлəн моштымыштым да сəнгəн налмə вəрыштым сайын арален кəртмыштым ончыктəн, позицыштым аралəн шогəныт.

Рəспубликанский самольот-шамыч мäтьəжник-шамычын позицыштым да войəннə складыштым бомбо дəнə шалатылын. Ты годымак мäтьəжник-шамыч шып илышə ола-шамыч ўмбак лўйкалат, бомбым кышкат. Нуно сар лийын шогымо вəр дəч торашто улшо пункт—Кольмəнар Виəхо ўмбак бомбым кышкəныт.

ИТ ШОРТ ШОЧШЭМ

ИСПАНИЙ НЭРГЭН ПОЧЭЛАМУТ

Шыжə əрдəн
Мəмнам кодəн
Сарыш кайыш ачатшə.
Пычал сакəн,
„Чəвəр“ малдəн
Мўндўрк кайыш ачатшə.
Йŏсŏ гынат
Ит шорт шочшəм,
Тыйын ачат сарыштə;
Йŏсŏ гынат,
Чытə шочшəм
Тыгай нəлə жапыштə.
Йŏсŏ ыльə
Ачатланат
Тыйым кодəн кайалаш.
Ой пəш йŏсŏ
Аватланат
Тый шортмəтым колышташ.
Чытə, шочшəм,
Ит шорт, шочшəм,
Нəлə ачатын корныжо.
Сут тушманым
Сəнгымŏ мŏнгŏ
Ачат толəш тŏркыжŏ.
Тачə ачат
Пычал кучəн
Кучəдалəш тушман дəн!
Эрык вəрчын,
Пийалəт вəрчын
Коштəш вўржым йоктарəн.

Эрла əрдəн
Пычал сакəн
Сарыш кайа аватат.
Фашист шакшым
Сəнгымə мŏнгŏ
Толшаш улна коктынат.
Ласкан ончал
Шортмым чарна
Шочшо аван йодмыжлан.
Шокшын ŏлтал
Ўмам пуа
Ава изи шочшыжлан.
Изи шочшын
Шинча вўдшым
Ўштŏ мотор солык дəн,
Изи шочшын
Кудыр ўпшым
Шəрын шындыш шəргə дəн.
Ит шорт, шочшəм,
Шўм падрашəм,
Эрла лəктам корнышко.
Эрык вəрчын
Пийалəт вəрчын
Эрла кайəм сŏйышкŏ.
Вашкə шочшəм
Сŏй гыч толам
Ачат дəнə ик вəрəш,
Изи шочшəм
Вара тунам
Илыш тыйын вəрч лийəш.
Аважə, аважə
Йŏратымə аважə
Кампəтым шуйа
шочшыжлан.
Кампəтгэ гын,
Кампəтшə гын,
Шŏртньŏ мотор кагазан.
—„Пионьəр отрäд
ты пŏлəкым тылат
СССР лўман əл гыч колтəн.
Ават сарышкə
Кайа гын (каймыж годым)
Ит шорт манын саламлəн.
Ток илышым
Пийаланым
Нуно чонгəныт йочаштлан.
Родо əлнан
Тамлə пŏлəкшə...
Родо əлнан калыкшə шўман.
Тидə əл,
Эрык əл
Ты əлыштə пашазə сəнгəн!
Тўньа мучко
Койшо
Ал йактə майакым чўктəн“.
Пионьəр отрäд
Колтымо пŏлəк
Изə шочшын кумылжым
нŏлта,
Кампəткым кочмəк
Кампəт кагаз дəн
Изə шочшо модын
шинчылда.
Изи йоча
Мўндўрч толмо
Тамлə пŏлəкым кочко
йывыртəн.
Изи шочшыжым
Ончыкшо шындəн
Аважə ойлальə тыгə:
„Ит шорт, шочшəм,
Шўм падрашəм,
Эрла лəктам корнышко
Эрык вəрчын
Пийалəт вəрчын
Мыйат кайəм сŏйышкŏ“.

ТИШИН Миклай.

„Танр“ пионьəр лагəрыштə пионьəр-шамыч жапым сайын эртарат.
Сўрəтыштə: пионьəр-шамыч йомакым лудыт. Фото С. Чуршуковын.

ушышкыштат пурəн огыл. Тудо рывыж кышам ужəш, тудо кŏрган пиштыштə касвачырəнгым муəш, пўнчŏ гычын тудо шиштым лўдыктəн колта, тудо урын кышажым пушəнгə шўмыштŏ ончыктылəш. Чодраштə шинчышə кутко пыжашым мўндырчынак вошт ужəш да, куткын историйжə нəргəн онгайым ойлыштəш. Чыламат тудо ужəш да, чыла нəргəнат иктаж могай сŏралым пала. Вара нуно чодра гыч лəктын, кугу колхоз оралтə воктəчын эртəн кайат. Туштат Миклай кугызан чыла палымə улыт улмаш. Чылаштымат тудо воштылтыш лўм дəнə каласкалəн лəктəш. Вот чумырəн шындымə тəрыс воктəн Фəклушка чывə удыркалəн шогылтəш, вот каван ўмбалнə Кирик агутан шога. Капка воктəн Гога узо комбо когоклəн шога. Тəвə капка ончыч Фунтик лўман пий тŏрштəн лəктын почшым пўтыркала, а тудым савар шəнгəчын ужар шинчан Чəрнобрыс лўман пырыс шыдын онча. Тəвə Жоржəтта лўман мўкш чонгəштəн əрта. Адак Миклуха-Маклай лўман шыдан кўрка чывə аламо сəмын оваргəн шогылтəш. Кольа кугыза чылаштынат лўмыштым пала.

Тидə кəчə гычын Ларикын йŏршəш у илыш тўналəш. Малəн кыньəлшыжлак тудо Миклай кугыза дəнə ваш лиймə нəргəн шонаш тўналын. Чылам шинчышə Миклай кугыза дəч посна Лариклан ик кəчымат илəн кəртшаш гай огыл. Кармым кучышо тидə вəсəла дачник Клəмəнтйəвкыш толмыж дəч ончыч дачыштə Ларик пəш йокрокын илəн. Тидə дачым Ларикын Ф. ачажлан извəстный конструктор улмыжлан пŏлəклəныт. Ларикын ачажə писын коштшо, мотор да пəш чаплə самольот-шамычым ыштəн. Тидлан тудын ачажлан кок ордəным да тидə пəш мотор дачым пуəныт. Но тидə дачə Лариклан кəлшəн огыл.

Аважə тудын Крымыш əмлалташ кайəн. Ачажə ола гыч толын да викак кўшкŏ, шкə кабинəтышкыжə, мастəрскойыш кўзəн. Тудо тушто ала-мом чəртитлəн, сəрəн. А сурт коклаштə чыла пашам Жəньа кокажə тŏрлалтыл шогəн. Аважə тудын Крымыш каймыж годым Жəньа кокажым колышташ шўдəн. Но Ларик кокаж дəнə кəлшəн огыл. Тудо вəсəлат огыл, адак шынгшальə дəчат пəш лўдын.

Ларик дəн Вадька əрдəн əрак Миклай кугызаштым ойлымо вəрəш, əнгəр воктəн ваш лийаш вучəныт.

— Вот тудо толəш, садə кугызат, насəкомый,—ойлəн Вадька,—ой чудак!..

Эн пəрвойжым Ларик Миклай кугызам сырəнрак ончəн. Тудо мыйым огыл Вадькам чотрак йŏрата маныи шонəн. Вадька кумышо классыштə лийын, Ларик кокымшо классышкə гына вончəн гынат, кармым кучышо чойа кугызат когыньыштымат ик гай пагалəн.

Йоча-шамыч Миклай кугызалан копшангым, лывым кучаш полшəныт. Нуно гəрбарийым погəныт, колым əнгəрəныт. Миклай кугыза чынакак кол кучымо амалым палəн. Колəнгəржым вўдыш кудалтымыж годым „чигорчух“,—маныя гына шукта, кучымо колəт вўд ўмбачын йылгыжын лəктынат возəш. Тыгай историйым тудо шўдŏ дəнə шинчəн. Тудым колыштмо годым шинчатымат „пыч“ ыштəн от шукто. „Вот мəмнан тошто Нижəгородской губəрньыштə“... тўналын тудо, а йоча шамычəт шинчаштым чымəн, упшаштым карəн час дəнə тудын ойлымым колыштыныт. Лач ик кана гына нунат шкəныштын мом шинчымыштым да Миклай кугызан мом шинчыдымыжым ончыктəн кəртыныт. Вот нуно ик кəчə пўйа воктəн ошмаштə кавашкə ончəн кийəныт. А каваштə ик пыл лонга гыч вəс пыл лонгашкə самольот шургəн чонгəштəн.

— „БФ“,—манын Ларик каваш ончалын.

— Тидə тудын ачажə,—манын Вадька, Ларик дəк вуйжым тайалтəн. Тудын ачажын лўмжŏ Богдан, а фамильыжə Ф. Тидə самольотым тудо ыштəн. Сандəнак „БФ“ манын лўмдəныт.

Но Миклай кугызат тунам самольот нəргəн пуйто шоналтəнат огыл. Пуйто тудо тыгайым ужынат огыл.

— Мый, шольым-шамыч, шəргə каза игə-шамычəм—манын Миклай кугыза—мый стрəкозамат палəм, кайык-шамычымат палəм. Копшангə шотыштат изишак умлəм. А вот тидə штуко—самольот манмəт, кызыт мартəат мылам раш палə огыл.

Тугə гынат, Миклай кугыза тунамак нунылан чонгəштышə стрəкоза модəльым ышташ шўдəн. Стрəкоза шотышто тудо шотым шинчəн.

Стрəкозалан нуно матəриалым йамдылаш тўналыныт. Но тидлəч ончычак əшə Миклай кугыза „Ужар сачок общəствым“ организовайаш шўдəн улмаш. Но тидə общəствым обäзатьəлнə шолып организовайаш, шолып огыл гын, интəрəснə огыл, манын тудо. Тушто нимогай шолыплыкат лийын огыл. Но шолып манмə мут йоча-шамычлан пəш кəлшəн. „Ужар сачок общəствыштə“ мом вара ыштəныт? Миклай кугыза нуным кол əнгəраш, лывə кучаш, гəрбарий ышташ, кушкыл-шамыч погаш коштыктəн. А Ларик дəн Вадька коктын калык коклаш ваш лиймышт годым, Водька Ларикын ŏрдыжшым тўкалтəн да: „Ужар сачок?“—манын. А тидлан Ларик: „шəм копшангə“... манын пəлəштəн. Ларикын шкəнжынат шолып пашажə лиймылан ындə тудо пəш куанəн. Тидлəч

(Мучашыжə 4-шə могырышто).

КУМ НАЦИОНАЛЬНЭ РЭСПУБЛИК ОЛА-ШАМЫЧЫН ФИЗКУЛЬТУР СОРЭВНОВАНЬЭ ПЫТЫШ

23-шо ийульышто кум национальнэ рэспублик олан сорэвнованьыжэ тӱҥалын, 25 - шэ ийульышто пытыш. Тыштэ Уфа (Башкир рэспублик), Ижэвск (Удмурт рэспублик) да Йошкар-Ола (Марий рэспублик) командэ-шамыч участвоватлэныт. Кум кэчышкэн шуйнышо тидэ физкультур сорэвнованьыштэ кум национальнэ рэспублик олан чыла физкультурникышт-шамыч уло мастарлыкыштым луктын, пэрвой вэр налшаш вэрч кучэдальыч. Нуно спортын шуко тӱрлӧ видшэ дэнэ ӱчашыщт. Тыштэ 100 да 5000 мэтрыш куржмаш, 100 мэтрыш барьэр гоч торштэн куржмаш; дискым, копьйом, мэчым кышкымаш; кужытыш, кӱкшытыш тӧрштымаш, йадром кудалтымаш; тӱрлӧ стиль дэнэ иймаш да футбол дэнэ модмаш, мо-лат лийыч.

Тидэ кум национальнэ рэспублик олан сорэвнованьыжэ йара ыш эртэ. У кугу сэнгымаш дэнэ эртыш. Тэвэ Хлынов (Уфа) 100 мэтрым 11,7 сэкундышто куржын. Ӱдрамаш кокла гыч 500 мэтрыш да кум рэспубликысэ эн талын куржшо ӱдрамаш-шамыч коклаштэ куржмаштэ пэрвой вэрым Шабакова (Йошкар-Ола, марий ӱдыр) нальэ. „Брасс" стиль дэнэ 200 мэтрым иймаштэ Солохин (Ижэвск) сай рэзультатым ончыктэн. Тудын рэзультатшэ 3 минутат 27,7 сэкунд.

Кум кэчэ коклаштэ футбол дэнэ модмашат лийэ. Пэрвой кэчыштэ Ижэвск дэн Йошкар-Ола командэ модыч. Ижэвск командэ 6:3 дэнэ сэнгэн. Кокымшо кэчыштэ Ижэвск дэн Уфа командэ модыч. Модмаш 0:0 дэнэ пытыш. 25-шэ ийульышто, сорэвнованьын пытартыш кэчыштыжэ Уфа дэн Йошкар-Ола командэ модыч. Уфа 4:1 счот дэнэ сэнгыш.

Сорэвнованьэ пытымӧнтӧ судэйский коллэгий чумыр итогым ыштэн. Пэрвой вэрыш Йошкар-Ола командэ лэктын. Тудо эн шагал—88,5 очком погэн, кокымшо вэрыштэ Уфа—109,5 очко, кумышо вэрым Ижэвск командэ налын—114 очко.

Р. Шайдулин.

Тидат осал модыш

Рвэзэ-шамыч кастэн урэмыштэ шырпым пуэдэн модэдат. Рат дэнэ шинчыт да иктыжэ кид гыч кидыш шырпым пуэдэн коштэш. Шогалтымэ йӧн пуэдышэ йэнгын шырпым кӧлан пумыжым 3 кана мартэ ок палэ гын пылышыжым пӱтырат. Тыгэ пылышым нэлын сусырташ лийэш, а кид гыч кидыш шырпым коштыктымаш тӱрлӧ чэрым шараш полша. Модшо-шамыч тӱшкаштэ иктыжэ мойн трахоман, удыртышан, альэ кӧргӧ чэран лийэш гын, тудо шкэ чэржым вэсыланат кусарэн кэртэш,

Тидэ модыш дэнэ модмо ок кӱл. Тыгай осал модыш-шамыч дэн кажнэ пионьэр кучэдал шогыжо.

Йаковлэв Йыван.
Морко район, „Патыр" колхоз

Анук гэройла ыштэн

Ронто район, Кужмарий йал совэт, „Йӱлэдур" колхоз члэн Дэмаков Стэпанын эн изи—кум ийаш ӱдыржӧ Насий, шукэртэ огыл идымыштэ модын коштшыжла пэш талын йогышо кэлгэ канавэ вӱдыш пурэн кайэн. Туштак, канавэ сэрыштэ 7 ийаш Анук акажэ шогэн. Тудо лӱддэгэчак вӱдыш пурэн, изи Насий шӱжаржым вӱд гыч шупшын луктын. Вара кувавэжым ӱжын кондэнат, Насийын кӧргыш пурышо вӱдым пэрвой полыш шот дэнэ луктыныт. Кызыт Насий тазан ила.

Загайнов Васлий.

Кум национальнэ рэспублик олан сорэвнованьыштэ лийшэ знатнэ физкультурник-шамыч.

Кармым кучышо Миклай кугыза

(МУЧАШ)

ончыч тудо ачажын гына улмаш. Ачажэ тудлан нигунамат мастэрскойышкыжо пураш шӱдэн огыл. Паша гыч йа иктаж вэрэ каймыж годым, мастэрскойжым тӱкылэнак коштын. Пытартыш жапыштэ тудын ачажэ пашам пэш шуко ыштэн. Мастэрскойжо гыч лэкдэ, арньа дэнэ дачыштак илэн. Йэжгунам тудо кастэнэ чай йӱаш лэкмыж годым Ларик эргыжым конла йымакыжэ элталын, тудым йӧратэн кӱшкӧ нӧлтэдэн.

— Ну-с, Ларэц, вашкэ чонгэштэна?—манын эргыжлан.

— Кушко чонгэштэна, кушак шинчына?

— Шуко шинчаш тӱҥалат гын, вашкэ пондашэт кушкаш тӱҥалэш...—манын ачажэ.

Стрэкоза ындэ йӧршэш ыштэн шуктымо ганьак. Вичкыж кӱртньӧ воштыр дэнэ шулдыржым ыштымэ, ужар кашным—картон дэнэ. Воштыр дэнэ ыштымэ тидэ оратам ындэ иктаж могай пэнгыдэ, волгыдо наста дэнэ лэвэдаш кӱлэш ыльэ. Тидлан вэрчын Миклай кугыза Ларикпан калькым ачаж дэч йодаш шӱдэн. Но, лӱмынак ӱчым ыштымыла ачажэ йӱдым олаш кайэн колтэн.

Эрдэнэ кокажэ станцышкэ киндым да саскам мойын налаш кайэн. Ларик дачым оролаш кодын. Тидэ жапыштэ Ларик кэнэта Миклай кугызам пӧртончылно ужын колта. Ларик пэш ӧрын. Тидын дэч ончычшым, Миклай кугыза нуын дачыш ик канат толын огыл. Миклай кугыза йэнгым йӧратэн огыл, Миклай кугыза чодрам йӧратэн, Ларик дэн да Вадька дэнэ гына кэлшэн илэн.

—Ну кузэрак вара илэда, кушто калькэт?—йодын Миклай кугыза.—Паша, шольым, тый гына кузэ улат дыр, чыла йамдэ. Стрэкозана чылам ӧрыктышашлык сай лийэш.

Но тунамак Ларик ачажын олаш каймыж нэргэн увэртарэн. Тидлан Миклай кугыза пэш ӧрын.

—Кайэн! Ну?.. Ну, нимат огыл, мэ изишак налына, ачатлан ситышынак кодэш, палат ок лий.

Ачаж кабинэтын кокымшо сравочшо тудын кокажын ӱстэлыштыжэ кийэн. Ларик тидым шинчэн. Но ачаж кабинэтым почын пураш тоштын огыл.

—Ну, кузэ вара... ну, раз ок лий...—жалынрак пэлэштэн Ларик.

—Коньэшнэ сайжак огыл,—манын Миклай кугыза,—да тыйын сравочэтшат укэ чай. Тугак калаcэм ыльэ, мом тушто пэчым пэчаш.

—Укэ, сравочшо уло, тудо кокайын ӱстэлыштэ,—манын Ларик, —но раз ок лий гын...

—Ну, раз ок лий гын ок лий,—манэш Миклай кугыза.—Коньэшнэ, ачатым колышташ кӱлэш. Молодэц Ларион.

Тудо ала-мом шкэ вуй йыржэ шоналтэн да окнашкэ ончалын. Окнашкэ, пошкудо участкыштэ волэйбол дэнэ модшо йоча-шамычын вэсэла йӱкышт шоктэн.

—Ну, пэнгыдэ улмэтлан тыйым йӧратэм,—манын Миклай кугыза,—кайшна, шольым, мый тыланэт тугай ийшэ копшангым ончыктэм. Тугайым тый альэ ик канат ужын отул.

Нуно ванныйыш кайэныт. Миклай кугыза краным почын. Ты годым, Ларикпан, кран гычын вӱд ӱчым ыштымыла эрвын йогышыла чучын. Тудо чытэн кэртын огыл. Миклай кугызажын пычкэмыш банкэш кондымо копшангыжын кузэ ийын коштмыжым ужаш тӧчэн. Ваннэ вӱд дэнэ тэмын шумӧнгӧ, Миклай кугыза садэ копшангым вӱдыш колтэн. Копшангэ чынак пэш кугу, чэрэпахэ гай, пунан йолжо дэнэ вӱдыштӧ ийын коштэн.

—А тый тудым пуал, пуалын ончо—манын Миклай кугыза Ларикпан.

Ларик тӱрвышкыжӧ вӱд тӱкнымэ ваннэ тӱрыш чӱч лийын да ийын коштшо копшангым пуал тӱҥалын. Миклай кугызан пушкыдо кидшэ Ларикпан кэнэта ала могай пэнгыдын чучын. Тудо Ларикын вачыж дэн шойакорэмжым кучэн, кэнэта тудым ваннэ вӱдыш тэмдал шындэн. Ларик лӱдмыж дэнэ кычкыраш тӧчэн, вӱд тудын нэрышкыжэ, упшашкыжэ пурэн, тудо лупшэштэш, чумэдылаш тӱҥалын, вӱдымат шуко нэлын. Ты жапыштэ вӱд тудын пылышкыжым, нэржым, онгжым пудэштаршаш гай чучын...

. . . .

Миклай кугыза, вашкыдэ гына, ишкыштэ кэчышэ пунан шовычэм ночко кидшым ӱштын. Кармэ кучышо тунам изиш ошэмын. Тарванэн кэртдымэ Ларик ӱмбак тудо адак ик кана савурнэн ончалын. Йочан вуйжо дэн вачыжэ вӱд йымалан кодын.

—Зо ист бэссэр,—нэмычла манын кармым кучышо, — тыгэжэ сайрак.

. . . .

Автыр дэч: Тидэ—шонэн лукмо огыл. Тидэ—шучко да лийшэ факт. Ты историйым капитан К. увэртарыш. Мланэм ты нэргэн газэтыш возаш шӱдыш. „Тидым кугуланат, изи-шамычланат шинчэн шогалшыт ок мэшайэ"—маньэ капитан К.

* *
*

Рэдакцэ дэч: Ты ойлымаш „Известия" да „Пионерская правда" газэтыш пэчэтлымэ ыльэ. Мэат тачэ рушла гыч кусарэн пэчэтлэна. Ты ойлымашыштэ калыкын тушманжэ-шамыч шкэныштын тушман шонымыштым шукташлан лийын йоча-шамычымат кучылтыт.

Шпион—тушман-шамыч айдэмым огыт чаманэ. Нунылан айдэмым, йоча-шамычым пуштэдаш нимат огыл.

Писэ шижмашан лийза. Тушман-шамыч кэч могай ковалштым чийат гынат, тудым палэн налаш тунэмза.

Врид. отв. редактора—
А. ЙАНАЛОВ.

Упол. Марлита № А—177 Тираж 7360 экз. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-шэ типогр. ВЛКСМ Маробком орган. Савыктышэ „Марий Коммун"